

DRUŠTVENO ŽIVLJENJE, KONGRESI IN SIMPOZIJ

ZGODOVINSKO DRUŠTVO V PTUJU

Zgodovinsko društvo v Ptujju s svojo dolgo in plodno predzgodovino v Muzejskem društvu je ponovno zaživelo po kratki cezuri, ko je bil 3. oktobra 1978 izredni občeni zbor društva. Na tem občnem zboru je dr. Štefka Cobelj razgrnila pred udeležence delovanje Muzejskega društva, njegovo vlogo v mestu Ptujju, njegov pomen ne le za njegov čas, temveč tudi za našega in vlogo in pomen ponovno oživljenega Zgodovinskega društva v Ptujju. Tu posredujem njen prispevek:

Ob petinosemdesetletnici

Prav je, da je s tem občnim zborom prišlo do oživljenja delovanja Zgodovinskega društva, ki je naslednik Muzejskega društva, to pa slavi v letošnjem letu 85. obletnico ustanovitve. Ob prazniku občine Ptuj smo otvoritev etnološke zbirke v bivši žitnici na grajskem hribu posvetili 85. obletnici ustanovitve muzeja, ker je z ustanovitvijo Muzejskega društva začela v Ptujju leta 1893 delovati tudi prva muzejska zbirka. Moramo pa posebej poudariti, da je Simon Povoden že nekaj desetletij prej postavil osnovo organizirani muzejski razstavnici dejavnosti z arheološkimi kamnitimi spomeniki iz antičnega Poetovia, ki jih je dal vzdati na sedanjem Slovenskem trgu oziroma ob proštijiški cerkvi. Prvi ljubiteljski, zbirateljski, zavarovalni, topografski in znanstveni obrisi so bili torej že globoko začrtani v prvi polovici prejšnjega stoletja in so v naslednjih letih ugodno vplivali na to, da so se v Ptujju izoblikovala hotenja po ohranjanju kulturnih dobrin v samem mestu. Ko je antični Poetovio postajal vedno bolj znan daleč po svetu, se je razširjalo tudi zanimanje za mestece ob Dravi in zahtevalo, da se njegovi zakladi iz preteklosti ne pošiljajo več v druga kulturna središča in v roke privatnih zbirateljev, ampak zbirajo, hranijo in prikazujejo na odrejenem prostoru v samem Ptujju. Praktična izvedba takih hotenj se je v tistih časih lahko uresničevala le preko muzejskega društva in požrtvovalnosti njegovih članov. Ti so brez dvoma v tej začetni etapi svojo nalogo opravili nadse resno, saj je iz ohranjenega arhivskega gradiva razvidno, da so na svojih sejah opravljali naloge, ki so se nanašale na arheološka izkopavanja, ohranitev gradiva (razstavljenega že takoj v začetku delovanja društva v kletnih prostorih gimnazije v obliki lapidarija), pridobivanje sredstev, ki sta jih dajali dunajski arheološki zavod in deželna vlada v Gradcu. Ni dvoma, da so člani društva z veliko zagnanostjo opravljali različne naloge; s pritegnitvijo prof. Ferka, ki je svojo zbirko arheološkega, etnološkega, prirodopisnega in kulturno-zgodovinskega gradiva iz Gomilice pri Lipnici preselil v Ptuj in jo podaril Ptujju, pa so opravičili obstoj društva. S to široko gesto je Ferk razširil tudi osnovo muzeja še na druge oddelke, ki so v razstavnem pogledu v prostorih gimnazije imeli že od leta 1898 stik s publiko.

Druga, nad vse važna etapa v delovanju Muzejskega društva je bila pridobitev muzejske stavbe z organizirano muzejsko dejavnostjo. Najdbe obeh materejev in prezentacija na licu mesta je bil velik korak naprej, toda prva svetovna vojna je prekrizala mnoge načrte. Ko je po vojni Viktor Škrabar, ki je bil tajnik in duša Muzejskega društva, postal konservator za ptujski okraj, se je zelo trudil, da je društvo v prvih povojnih letih s posojili reševalo najakutnejše probleme. Leta 1927 je mestna občina na dražbi kupila bivšo vojašnico v nekdanjem dominikanskem samostanu, ki jo je dodelila Muzejskemu društvu za potrebe muzeja. Takrat so bili s pomočjo ljubljanskega spomeniškega urada urejeni poleg bivše cerkvene ladje tudi križni hodnik in refektorij. Tako je bilo celotno gradivo končno po 30 letih preseljeno in ob 35-letnici Muzejskega društva 5. novembra 1928 svečano odprto za publiko kot Ferkov mestni muzej. S pomočjo subvencije ministrstva prosvete v Beogradu in mariborske oblastne samouprave se je v letih 1929 in 1930 nadaljevalo restavriranje križnega hodnika (pri tem je prišlo do odkritja fresk), konzervatorsko urejene pa so bile tudi slike in štukaturne okrasitve v refektoriju.

Kmalu po letu 1930 se je začelo zanimanje za ustanovitev vinarskega muzeja, kar je bilo realizirano leta 1940 v prostorih obrambnega stolpa ob Dravi, kjer je sedaj razstavnici paviljon Dušana Kvedra. Z začetkom vojne je bila najaktivnejša faza delovanja Muzejskega društva drastično prekinjena. Zadnja seja društva je bila 21. marca 1941, prva po vojni pa 15. septembra 1945.

Nova ljudska oblast je v prvi fazi organiziranja muzeja v Ptujju imela močno oporo v članih Muzejskega društva. Toda skrb za kulturne spomenike in muzeje je v povojnem času dobila širše oblike. Muzejsko društvo je bilo še prisotno pri usposobitvi zbirk v bivšem dominikanskem samostanu, ki so začele razširjeno delovati 1. maja 1946 z staroslovanskimi izkopaninami in srednjeveško umetnostjo. Takratni predsednik tov. Stiplovšek je med drugim dejal: »Naši muzeji naj bodo hramovi, kjer narod naš dokaze hrani...« Z aktiviranjem društva na občnem zboru muzeja leta 1948 in z ustanovitvijo oddelka ljudske revolucije 1951 se je ob organizirani muzejski, knjižnični in arhivski dejavnosti Muzejsko društvo v prvih povojnih letih polagoma preusmerjalo na pomoč muzeju, knjižnici in arhivu v sekcijski dejavnosti, kar je dovedlo do preimenovanja društva na občnem zboru 13. oktobra 1956 v Zgodovinsko društvo. Pojasnilo poudarja, da je prvotno društvo z ustanovitvijo muzeja kot družbene ustanove izgubilo funkcijo upravljanja in vodenja zbirk. Odslej se je delokrog Zgodovinskega društva programsko razširil v raziskovanje zgodovine ptujskega okraja, študij splošnih vprašanj zgodovine slovenskega naroda, študij problemov zgodovine pouka in izobraževanja, povezovanje vseh zgodovinarjev, pobudo za zbiranje in ohranitev muzejskega gradiva, tesno sodelovanje z muzejom, knjižnico in arhivom. Ta vloga, sicer nekoliko zmanjšana v zadnjih letih, bo gotovo po današnjem konsolidiranju, z istim ustvarjalnim navdušenjem kot pred 85 leti postala zopet aktivna, saj je nadvse aktualna. Pred nami je med drugim velika naloga ohraniti bodočim rodovom Ptuj in okolico, njegovo bogato duhovno in materialno kulturo, obnoviti staro mestno jedro, njegove kulturne spomenike, zbirati in obdelovati muzejsko in arhivsko gradivo.

Štefka Cobelj

*

Na prvem rednem občnem zboru, ki je bil 13. 12. 1980 ob 13^h v stekleni dvorani v Ormožu, smo pregledali delo za nazaj in sprejeli plan aktivnosti za naprej, s posebnim poudarkom, naj se delo Zgodovinskega društva pojavlja in odvija v širših strukturah, ne zgolj v sferah zadovoljevanja ljubiteljskih teženj. Prvi korak nazven smo že naredili in sicer smo se odločili za občni zbor v Ormožu. Zgodovinsko društvo v Ptujju ima 79 članov in pokriva občini Ptuj in Ormož. Obe občini pokrivajo iste kulturne institucije: Pokrajinski muzej Ptuj, Zgodovinski arhiv v Ptujju in mreža šol.

V dveletnem obdobju je društvo delovalo predvsem na izobraževalnem področju s posebnim poudarkom na krajevni zgodovini in pomembnih jubilejih. Manj je društvu uspelo, da bi kakor koli tvorno delovalo pri najbolj perečih problemih varovanja kulturne dediščine na našem področju od čisto materialnega varstva do zakonskih opredelitev.

Občni zbor je pozdravil dr. Vasilij Melik, redni profesor za zgodovino na FF v Ljubljani. V pozdravu se je kot zgodovinar 19. stoletja dotaknil pomembnosti ravno teh krajev za zgodovino 19. stoletja, za prebujanje Slovencev, za vlogo vzhodnoštajerskih Slovencev pri izvajanju programa Zedinjene Slovenije. Tovarišica Vida Topolovec je orisala gospodarski razvoj občine Ormož po letu 1945. Sprejeto in potrjeno je bilo poročilo o delu društva za obdobje 1978—1980, ki je med drugim navedlo, da je bil v letu 1978 izveden zelo uspeh Potrčev večer, ki je bil posvečen 50. obletnici ilegalne partijske celice v Železniških delavnicah v Ptujju in 15-letnici smrti dr. Jožeta Potrča. Sodelovanje Glasbene šole Ptuj, dijakov Centra srednjega usmerjenega izobraževanja, predstavnikov družbeno političnih organizacij, Radia, še živečih članov celice, svojcev dr. Potrča in slavnostnega govornika Ivana Bratka je večeru dalo pomembno težo.

V letu 1979 si je društvo zadalo precej nalogo, vendar vseh ni moglo realizirati. Člani Zgodovinskega društva in učitelji zgodovine po šolah so pripravili in izvedli kviz med učenci osmih osnovnih šol na temo: 60 let ZKJ. V zvezi z arheološko problematiko na Ptujju je društvo organiziralo predavanje, spremljano z barvnimi diapozitivi. Planirana ekskurzija je odpadla, ravno tako predavanje iz krajevne zgodovine. Obe akciji smo izvedli v letu 1980, ko je bil izpeljan cikel predavanj v CSUI. Dr. Sergej Vrišer je predaval o baročnem kiparju J. Straubu, dr. Jože Koropec o najstarejših hkratnih virih za zgodovino Slovencev in etnologinja Majda Čeh o Rodnem vrhu. Uspela je tudi ekskurzija po Prekmurju. Pet predavateljev jo je uspešno popestrilo.

Takoj ob ponovnem ustanavljanju si je društvo zadalo nalogo, v doglednem času izdati Ptujski zbornik, vendar smo celo letošnjo jesen porabili za pripravo zbornika Skozi viharje v lepšo prihodnost. Zbornik je posvečen 40-letnici OF in bo predvidoma izšel februarja 1981. Zraven akcije Ptujškega zbornika ima društvo v srednjeročnem planu tudi izdajo Vodnika po Ptujju, Vodnika po spomenikih NOB in strokovno pomoč pri izdelavi tekstov za spomenike, obeležja, pomembnejše stavbe v mestu Ptujju.

Finančno poročilo nam kaže, da društvo dobiva sredstva iz članarine, dotacij KUS Ptuj in reklam. Predsednik samoupravne delavske kontrole je v poročilu poudaril, da je društvo racionalno razpolagalo s sredstvi. Podal je razrešnico staremu odboru. Soglasno je bil sprejet sklep o potrditvi novega izvršnega odbora, članov SDK in predsednika društva.

Načrt akcij za leto 1981 je bil nekoliko dopolnjen in sicer bi naj bila prvenstvena naloga društva v prihodnjem letu oživiti sodelovanje z vsemi, ki so odgovorni za naše staro mesto, preko člankov v časopisu in s predavanji prikazovati problematiko, povezovati potrebe, možnosti in interese, da se bodo našla tudi finančna sredstva za ohranjanje naše kulturne dediščine. K planu oziroma k Ptujskemu zborniku je bil predlagan še ormoški del in bi tako predvidoma v letu 1983 izdali Ptujsko-ormoški zbornik.

Občni zbor so zaključili učenci osnovne šole Ormož, člani novinarskega krožka, ki so povpraševali meščane, kakšen je bil Ormož nekdanj, kakšen je danes in kakšen bo jutri. Marjana Tomanič Jevremov je s predavanjem in barvnimi diapozitivi predstavila arheološke preostanke in izkopavanja v Ormožu in okolici. Sledil je zelo prijeten neobvezni del, ki nam je odprl usta in grla. Hvala gostiteljem.

Kristina Šamperl

I. JUGOSLOVANSKO SREČANJE MLADIH ZGODOVINARJEV V NOVEM SADU, 23. IN 24. FEBRUARJA 1979

Na pobudo Tribine istoričara, kluba študentov zgodovine na Filozofski fakulteti v Novem Sadu, ki je bila tudi brezhibno organizirala to srečanje, so se sestali mladi zgodovinarji (študentje zgodovine) šestih jugoslovanskih filozofskih fakultet (Skopje, Novi Sad, Zagreb, Zadar, Sarajevo, Ljubljana), odsotni so bili študentje iz Beograda in Prištine. Kot zastopniki PZE za zgodovino na Filozofski fakulteti v Ljubljani so se srečanja udeležili asistent Janez Peršič ter študenta Damijan Guštin in Lojz Tršan.

Srečanje je imelo dva tematska kroga. V prvem smo predstavili svoje referate na dogovorjeno temo »Vzhodno vprašanje in Jugoslavlani.« Vsaka fakulteta je izdelala referat, ki je obsegal njeno pokrajino. Zaradi preohlapne opredelitve obsega in sloga referata pa je prišlo na posvetovanju do določenih razhajanj v zasnovi referatov — nekateri so bili obširne kompilacije iz literature in so obsegali širše obdobje, drugi pa so bili ožji, obsegali so le določene probleme ob souporabi virov. Ljubljancani smo predstavili referat »Stališče časnika ‚Soča‘ do bosansko-hercegovskega upora 1875/78«, diplomsko delo Marcele Stokelj-Vidmar pod mentorstvom prof. dr. V. Melika. Skrajšanega in predelanega je podal Damijan Guštin. V debati so bili referati ocenjeni kot dokaj dobri, zaželjeno pa je bilo, da se na prihodnjih srečanjih raven referatov poenoti. Drugi tematski sklop je bil pogovor o problemih in načinu študija na posameznih fakultetah. Namenjen je bil zlasti medsebojnemu seznanjanju z dejstvi, kajti ugotovili smo, da študentje zelo malo poznajo razmere na ostalih jugoslovanskih fakultetah. V bodoče bi bilo potrebno začeti tudi sodelovanje med študenti posameznih fakultet, zlasti pri izmenjavi literature.

Drugi dan so si udeleženci ogledali znamenitosti Novega Sada in okolice. Za boljše organizacijo in koordinacijo bodočih srečanj študentov zgodovine je bil ustanovljen koordinacijski odbor, ki ga vodi Azra Jašarević iz Sarajeva, člani pa so zastopniki fakultet. Našo fakulteto predstavlja Lojz Tršan. Dogovorjeno je bilo, da bo organizator prihodnjega srečanja študentov zgodovinarjev Zagreb, srečanje pa naj bi postalo vsakoletno.

Damijan Guštin

DELOVANJE CENTRA ZA PROUČEVANJE ZGODOVINE IMIGRACIJE V ZDA

(Immigration History Research Center, University of Minnesota, Saint Paul, ZDA)

Med številnimi ustanovami, ki posvečajo svojo dejavnost zgodovini imigracije v ZDA, je za Slovence gotovo najpomembnejši Immigration History Research Center minnesotske univerze v Saint Paulu. Ukvarja se s proučevanjem zgodovine imigracije in z zbiranjem virov za njeno zgodovino za naslednje narode: Albance, Arabce, Armence, Bolgare, Beloruse, Hrvate, Čehe, Estonce, Fince, Grke, Madžare, Italijane, vzhodnoevropske Žide, Latvijce, Litvance, Makedonce, Poljake, Romune,